

SAJÓ ANDRÁS*

A TÁRSADALMI TÉNYEZŐ A MAGÁNÉLETBEN – A „MAGÁNÉLETHEZ VALÓ JOG” (PRIVATE LIFE) GENEALÓGIÁJA**

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának szilárd álláspontja szerint „nem szükséges, de nem is lehetséges kimerítő definíciót találni a »magánélet« fogalmára”. Mivel a definíciók egyesek szerint hozzájárulnak a jog kiszámíthatóságához és előreláthatóságához, ennek a gyakorlatnak a legitimitása megkérdőjelezhető. A Bíróság joggyakorlatának egyik meghatározó vonása, hogy szinte irtózik a definícióktól. Az Európai Emberi Jogi Egyezmény 8. cikke által védett, magánélet tiszteletben tartásához való jog fogalmának és tárgyi hatályának fejlődése jól mutatja, mit történik akkor, amikor az igazságszolgáltató hatalom nem hajlandó egy definíció lehetőségét, de legalábbis annak indokoltságát elfogadni – ilyenkor az ismeretelméleti szkepticizmus módszertani krédóvá merevedik. Jelen írás célja, hogy rövid áttekintést adjon a magánélet társadalmi szempontjainak kialakulásáról és annak következményeiről.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának szilárd álláspontja szerint „nem szükséges, de nem is lehetséges kimerítő definíciót találni a »magánélet« (*private life*) fogalmára”.¹ Indokolásában a Bíróság több alapjoggal kapcsolatban is ugyanezt a megközelítést alkalmazta. Mivel a definíciók egyesek szerint hozzájárulnak a jog kiszámíthatóságához és előreláthatóságához, ennek a gyakorlatnak a legitimitása megkérdőjelezhető. A Bíróság joggyakorlatának egyik meghatározó vonása, hogy szinte irtózik a definícióktól. A jogfogalmakra építő 19. századi *Begriffshimmel-Jurisprudenz* német hívei alighanem kiátkozták volna ezt a gyakorlatot. Persze, ezek a jogtudósok meg azt nem lettek volna hajlandók belátni, hogy a nyitott fogalmak előnye éppen a rugalmasságukban áll, szemben az előre meghatározott rendbe bebetonozott, hajlíthatatlan világképpel. Márpedig egy olyan nemzetközi felső bíróság esetében, melynek az európai társadalmak összetett, soknemzetiségű környezetében lezajló, megállíthatatlan és gyors változásaihoz kell folyamatosan igazodnia, elkerülhetetlennek tűnik némi rugalmasság. Az elkerülhetlent pedig erénynek állítják be, függetlenül attól, milyen árat kell fizetni érte. Ez a nemzetközi bíróság 47 szküllá és kharübdisz között kell, hogy biztonsággal hajozzon, bizván az Egyezmény preambulumban, mely az emberi jogok

* MTA tagja, egyetemi tanár, Közép-európai Egyetem, 1051 Budapest, Nádor u. 9.
E-mail: sajoand@ceu.edu.

** Jelen tanulmány eredetije angol nyelven 2015-ben jelent meg. SAJÓ András: „The Social in the Private: A Genealogy of »Private Life«” in Josep CASADEVALL [et al.] [ford. LÁNCOS Petra Lea] (szerk.): *Essays in honour of Dean Spielmann* (Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2015) 567–576.

¹ *Niemietz v Germany*, Judgment of 16 December 1992, no. 13710/88, Series A, no. 251-B, § 29. A Bíróság kiindulópontként ugyanerre hivatkozott pl. a *Sidabras and Džiautas v Lithuania*, Judgment of 27 July 2004, nos. 55480/00, 59330/00, § 43, ECHR 2004-VIII, *K. A. and A. D. v Belgium*, Judgment of 17 February 2005, nos. 42758/98, 45558/99, § 79; és a *Bigaeva v Greece*, Judgment of 28 May 2009, no. 26713/05, § 22.

közös felfogását és a jog uralmának közös örökségét hirdeti. Ehhez jön még a *common law* öröksége is, melynek jellemző vonása az elvek pontos definíciójának hiánya:

„Úgy tűnik, óriási különbség van a magánszféra (*privacy*), mint a jogállamiságot alá-támasztó (és a jogfejlődés lehetséges irányát meghatározó) érték és a magánszféra tisztelete, mint jogelv között. Az angolszász *common law* ismeri az olyan alapvető értékek fogalmát, melyek csak a legáltalánosabb értelemben tekinthetők elveknek, és melyek a jogfejlődést hivatottak orientálni. Egy közismert példa *Derbyshire County Council kontra Times Newspapers Ltd.* ügy [1993] A.C. 534, melyben a szólásszabadság, mint alapvető érték alapozta meg az arról a konkrét szabályról szóló döntést, hogy az önkormányzat nem perelhet rágalmazásért. Azonban azt már senki sem állította, hogy a szólásszabadság önmagában egy olyan jogelv, mely a konkrét esetekre alkalmazandó, speciális szabályok levonására alkalmas definícióval rendelkezik. A *common law* nem így működik.”²

Természetesen komoly különbségek lehetnek a jogi fogalom és az elv definíciója között...

Az Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről 8. cikke által védett, magánélet (*private life*) tiszteletben tartásához való jog fogalmának és tárgy hatályának fejlődése jól mutatja, mi történik akkor, amikor az igazságszolgáltató hatalom nem hajlandó egy definíció lehetőségét, de legalábbis annak indokoltságát elfogadni – ilyenkor az ismeretelméleti szkepticizmus módszertani krédóvá meredek. Jelen írás célja, hogy rövid áttekintést adjon a magánélet társadalmi szempontjainak kialakulásáról és annak következményeiről.

1. A KANTIÁNUS FELFOGÁS ÁTSZÍNEZÉSE A TÁRSADALMI-RELACIONISTA MEGKÖZELÍTÉSSSEL

Már önmagában a 8. cikk megszövegezésének története³ előrevetítette a magánélet definíciója körüli vitákat. Minden arra utal, hogy az egyes európai jogrendszerek között fennálló különbségek okán a szövegezésnél egy határozatlan fogalom mellett döntöttek. Az e különbözőségekből eredő határozatlanság nagyon is érthető volt. Hiszen ahogyan arra Diggelman és Cleis rámutatnak:

„A »magánszféra tiszteletben tartásához fűződő jogot« előbb ismerték el nemzetközi emberi jogként, mintsem, hogy azt bármelyik nemzeti alkotmány rögzítette volna [...] [a] nemzeti alkotmányok a magánszférának csupán bizonyos vetületeit részeseítették védelemben [...]. Így egy olyan új jogosultság született, melynek egyetlen nemzeti alkotmányban sem volt megfelelője.”⁴

² *Wainwright v Home Office* [2003] UKHL 53, 2003. október 16. Lord Bingham, 31. bek.

³ Oliver DIGGELMANN – Maria-Nicole CLEIS: „How the Right to Privacy Became a Human Right” *Human Rights Law Review* 2014/3. 441–458.

⁴ DIGGELMANN–CLEIS (3. lj.) 441–442.

A Bíróság fennállásának már igen korai időszakában nyilvánvalóvá vált, hogy a különböző nemzeti jogi tradíciók egészen eltérően közelítik meg a magánszféra és a magánélet fogalmait. Az Egyesült Királyság delegációja eredetileg nem kívánta követni az Egyetemes Nyilatkozatnak a magánszférára utaló rendelkezését. Az angol *common law* ugyanis nem ismerte a magánszféra tiszteletben tartásához fűződő jogot. Azonban az Egyesült Királyság küldöttje megváltoztatta álláspontját, mielőtt az Egyetemes Nyilatkozatban a *privacy-t* jelölő „*vie privée*” fogalmát angolul „*private life-ra*” fordították, mellyel a magánélet tiszteletben tartásának *common law* megközelítését, különösen az Amerikai Egyesült Államokban kialakult fogalmát helyezték a középpontba.⁵

Ebben a bizonytalan légkörben egyáltalán nem meglepő, hogy a jogi vákuumot egy nyitott jogfogalommal töltötték ki. Ezzel a magánélet egy jellegzetes kantianus színezetet kapott, amely mellett még a brandeis-i „*right to be left alone*” fogalom nem érvényesülhetett, mert túl szűk és túl individualista volt és nem kínált önmegvalósítást. Persze a Bíróság nem utalt Kantra – és nem csupán a bírák között esetleg fellelhető meggyőződésbeli különbségek miatt. Ennek ellenére elmondható, hogy az önfejlesztés és annak a személyes autonómiával való szoros kapcsolata szerves részét képezi a felvilágosodás európai örökségének.⁶ A valóság az, hogy 1976-tól a magánélet tiszteletben tartásához fűződő jogosultságot a személyes önmegvalósítás keretének tekintették: a tökéletesedés és önrendelkezés (mint autonómia) lehetőségeként fogták fel és/vagy a morális én, illetve a személyes készségek fejlesztéseként. A jogosultság tárgyi hatályát is ennek megfelelően határozták meg: a személyközi aspektusok csupán az önmegvalósítás szolgálatában érdemeltek védelmet. Az *X. kontra Izland*⁷ ügyben az elfogadhatóság kapcsán hozott döntésében a Bizottság kimondta, hogy

„a magánélet 8. cikkben foglalt fogalma tágabb, mint amelyet annak számos angolszász és francia szerző tulajdonít, hiszen »az úgy élni, ahogy az érintett szeretne«, a nyilvánosságtól védve, bizonyos mértékig azt is jelenti, hogy joga van más emberekkel kapcsolatba lépni és e kapcsolatokat fejleszteni, különösen érzelmi téren a személyiség fejlesztése vagy kibontakoztatása érdekében”.⁸

⁵ Az angol jog továbbra sem ismeri el a magánélethez való általános jogot. *Wainwright kontra Home Office* [2003] UKHL 53, 2003. október 16.

⁶ Wilhelm von Humboldt és John Stuart Mill egyaránt fontos szószólói voltak az önfejlesztésnek. Lásd Andrew VALLS: „Self-Development and the Liberal State: The Cases of John Stuart Mill and Wilhelm von Humboldt” *The Review of Politics* 1999/2. 251–274. A kantianus megközelítés alighanem hatott egyes bírák gondolkodására, így pl. Martens bíróra (*Cossey kontra Egyesült Királyság*, Judgment of 27 September 1990, no. 10843/84, Series A, no.184, Dissenting Opinion of Judge Martens). „Az emberi méltóság és az emberi szabadság magában foglalja azt is, hogy szabadon, a személyiségünkhöz legjobban illő módon alakítsuk magunkat és sorsunkat is.” A magánélet különböző megközelítéseivel és az ezeket megalapozó elméletekkel kapcsolatban egyebek között lásd J. MARSHALL: „A Right to Personal Autonomy at the European Court of Human Rights” *European Human Rights Law Review* 2008/3. 337–356.

⁷ *X v Iceland*, Judgment of 18 May 1976, no. 6825/74.

⁸ Az ügy az otthoni kutyatartással volt kapcsolatos. A háziállattal kialakított érzelmi kötődést a személyes fejlődéshez szükséges társadalmi kapcsolatokon kívül esőnek tekintették. Lásd a Bizottság korábbi alelnökének kritikus megállapításait: Jochen FROWEIN – Wolfgang PEUKERT: *Europäische Menschenrechtskonvention: EMRK-Kommentar 3* (Kehl am Rhein: Engel 2009) 290. Nemrégiben

A legvalószínűbb magyarázat arra, hogy miért is nőtt meg hirtelen a magánélet német megközelítése iránt az érdeklődés egy ebtartási ügyben nem az Egyezmény által védett magánélet vagy az emberi természet absztrakt értelmezésében keresendő. Valószínűleg az történt, hogy az ennél sokkal fontosabb, elfogadhatóságról szóló, egy nappal későbbi német abortuszügyben hozott döntés (*Brüggemann és Scheuten kontra Németország*⁹ elfogadhatóságról szóló ügy¹⁰) „filozófiáját” kívánták erősíteni taktikai okokból. A legfelső bíróságokra jellemző húzással, egy nappal az *X. kontra Izland* döntés meghozatala után a Bizottság már az új megközelítésre mint bevett joggyakorlatra hivatkozik.¹¹ Valójában persze már mindkét szöveg korábban elkészült.

Az „egy nappal későbbi”, *Brüggemann és Scheuten kontra Németország* ügyben a Bizottság a Német Szövetségi Alkotmánybíróság (első) abortusszal kapcsolatos, az abortusz dekriminalizációját az életvédelmi kötelezettség okán alkotmányellenesnek ítéelő határozatát vizsgálta. A Német Szövetségi Alkotmánybíróság döntésével összhangban a Bizottságnak is a német *Alaptörvényre* (2.1. cikk) kellett visszautalnia, mely alapvető jogként ismeri el a személyiség szabad kibontakoztatását. A Bizottság kimondta, hogy a személyiség kibontakoztatása magában foglalja különböző, egyebek között szexuális természetű kapcsolatok kialakítását más személyekkel. A jog tartalmát arra tekintettel kell meghatározni, hogy maradjon egy olyan védett kör, „amelyen belül a személy szabadon kibontakoztathatja és kiteljesítheti személyiségét” (Határozatok gyűjteménye, 55. bekezdés). A személyes kapcsolatok („*relations with others*”), köztük a szexuális kapcsolatok ugyanis ebből a célból jönnek létre. Más szóval, a szexualitással kapcsolatos jogosultságok nem a magánszférába való állami beavatkozástól való szabadságból, hanem sokkal inkább a magánéletnek a külső kapcsolatokra való kiterjesztéséből fakadnak.

A jogosultság ilyen széles körre való kiterjesztésének stratégiai okai lehettek. Önmagában a terhesség a magánélet körébe tartozik, Brandeis talán azt mondaná, „semmi köze senkinek ahhoz, mit tesz a nő magával” s ebben az értelemben a terhesség és megszakítása védelmet érdemel az állami beavatkozástól. Egy gondoskodó állam számára ez elfogadhatatlan. Azért, hogy fenntarthassa az abortusztilalmat, a magánélet korlátozásának biztosítása érdekében a Bizottság abból indult ki a magánélet vizsgálatánál, hogy a magánélet tiszteletben tartásához fűződő jogot relációs természetűnek minősítette: a „személyes szféra” (ezzel a kifejezéssel váltja fel a magánéletet a következő bekezdésben (Határozatok gyűjteménye, 56. bekezdés) éppen relációs jellegénél fogva korlátozott: „a magánélet tiszteletben tartásához fűződő jogot automatikusan korlátozza az, ha a személy a magánéletét a közélettel vagy más, védett érdekekkel hozza kapcsolatba.”¹² A magánélet tartalmának

a Kolumbiai Alkotmánybíróság kimondta, hogy a háziállatok tartása az alapvető jogok érvényesítését jelenti, hiszen az ember és állat együttélése nyomán kialakuló szoros kapcsolat kétségtelenül a személyiség szabad kibontakoztatásának esete (C-439/2011 hat.).

⁹ *Brüggemann and Scheuten v Germany*, Judgment of 19 May 1976, no. 6959/75.

¹⁰ Lásd még a Bizottság (plenáris ülés) (31) jelentését, 1977. július 12.

¹¹ Lásd a Bizottság (plenáris ülés) (31) jelentését, 1977. július 12. 115.

¹² A Bíróság ugyanezt a logikát tette magáévá a *Niemietz*-ügyben (1. l.), 31. bekezdés, ahol kimondta, hogy a beavatkozás „az egyébként megengedhetónél még szélesebb körű is lehet, amennyiben szakmai vagy üzleti tevékenységről vagy székhelyről van szó”.

külső, társadalmi kapcsolatokba való átszüremlésével párhuzamosan az anya 8. cikk szerinti jogait is könnyebb visszavágni.

Az *X. kontra Izland* ügyben a Bizottság szűken értelmezte a társadalmi kapcsolatokat: tagadta, hogy „az Egyezmény 8. cikke által garantált védelem kiterjedne a személy közvetlen környezetével kialakított valamennyi kapcsolatra”. Ennek megfelelően arra a következtetésre jutott, hogy az ebtartás joga nem tartozik a gazdi magánéletének körébe, mivel „a kutya tartása már az állat természeténél fogva is szükségképpen mások életébe, sőt, a közéletbe való bizonyos mértékű beavatkozással jár” (Döntések és jelentések, 5. évf. 86–87. o.).

A jog tartalmát ezen a ponton a közélettel *szemben* határozták meg, tették ezt annak ellenére, hogy máshol elfogadták: a magánélet a társadalmi kapcsolatokat is magában foglalja. Ezzel gyakorlatilag az alapjog jelentőségét csökkentették. A magánéletet úgy értelmezték, mint amely magában foglalja a személyes fejlődés iránti igények kielégítését is. Ezzel ugyan elvben elmozdultak az amerikai beavatkozás-fogalomtól (*non-interference concept*), azonban az adott ügyben ennek semmilyen gyakorlati következménye nem volt. Másfelől a szabadság általános elvének jogként való megközelítése nem vált az elemzés tárgyává: teljesen mindegy volt, hogy az embernek, különösen az otthonában joga van azt tenni, amit csak szeretne, ideértve a kutya tartását is. Úgy tűnik, a Bizottság még csak nem is hallott Csehov színházi fegyverszabályáról: „Ha az első felvonásban egy fegyver lóg a falon, akkor a másodikban annak el is kell dördülnie. Különben semmi keresnivalója se lenne a falon.” A fegyver pedig türelmesen és sokáig várt arra, hogy – még az is lehet, hogy csak véletlenül – a Bíróság 1992-ben végre elsüsse.¹³

¹³ Jelen írás kereteit feszegetné annak bemutatása, hogy a kantianus fordulatot követően a 8. cikk által garantált információszabadság körében a magánélet tisztelgetben tartásához fűződő jog tartalmát egy újabb fogalom határozta meg: az identitás. Ezt a Bizottság először a *Gaskin v The United Kingdom*, Judgment of 7 July 1989, no. 10454/83, ügyben erősítette meg, lásd a Bizottság 1987. november 13-i jelentése (31). Ezen a ponton a Bizottság utalt az információk a személyes fejlődésében betöltött szerepére (bevett érvelés), de utalt a kiszolgáltatottság pillanataiban fennálló pszichikai szükségletekre is, egy olyan identitásbeli elemre, melynél nem merül fel a fejlődés momentuma. Hétköznapi értelemben az identitás: olyannak lenni, amilyennek lenni akarunk. Az identitás elfogadása (melyre különösen a transzneműek ügyeiben volt szükség) kedvező fogadtatásra talált a nyolcvanas évek népi pszichológiájában (*folk psychology*), amikor az identitás egyre szélesebb körben való elismerésével az identitáspolitikai elmélete is kialakult. Más szóval a Bíróság ismét csak a korszellemnek megfelelő „külső” fogalmakra hivatkozott: ezzel kapcsolatban lásd Erik H. ERIKSON: *Identity, Youth and Crisis* (New York: W. W. Norton 1968). A társadalmi identitás elméletét – vitatott elsőbbséggel – Tajfel és Turner dolgozta ki 1979-ben. Természetesen a Bíróság úgy hivatkozik az identitásra, hogy közben említést sem tesz a kapcsolódó pszichológiai fogalmakról; ami a tárgyi hatályt vagy a fogalmat magát illeti, a Bíróság inkább csak a saját joggyakorlatára utal vissza (a jelen ügyben a Bizottság az amúgy oda nem illő *Leander*-ügyre hivatkozott: *Leander v Sweden*, Judgment of 26 March 1987, no. 9248/81. Azonban a *Pretty*-ügyben (*Pretty v The United Kingdom*, Judgment of 29 April 2002, no. 2346/02, § 61, ECHR 2002 III) a Bíróság egy félreérthetetlenül kantianus felfogást tett magáévá, amikor kimondta, hogy bár a korábbi esetjog nem támasztja alá, hogy az Egyezmény 8. cikke garantálná az önrendelkezési jogot, a Bíróság úgy véli, a személyes autonómia olyan meghatározó elv, mely az Egyezményben foglalt jogosultságok értelmezését át kell, hogy hassa. Az már más kérdés, hogy az autonómia milyen súllyal esik latba az egyes ügyekben, kezdve a *Pretty*-üggyel egészen az öngyilkossághoz/eutanáziához való (el nem ismert) jogig.

2. ELMOZDULÁS A TÁRSADALMI KAPCSOLATOK IRÁNYÁBA

1992-ben egy jelentős és hirtelen váltás következett be: a magánéletet immár nem csupán a hagyományosan is védett belső körbe való beavatkozástól való szabadságként határozták meg, hanem annak hatályát a társadalmi kapcsolatokra (beleértve a szakmai és üzleti kapcsolatokat) is kiterjesztették. A *Niemietz*-ügyben a Bíróság minden előzmény nélkül kimondta, hogy

„túlságosan megszorító volna a magánélet fogalmát arra a „belső körre” korlátozni, melyben az egyén a saját belátása szerint élheti az életét és ebből teljes mértékben kizárni az ebbe a körbe nem vonható külvilágot. A magánélet tiszteletben tartásához fűződő jognak bizonyos mértékig magában kell foglalnia azt a jogosultságot is, hogy más személyekkel hozzunk létre és ápoljunk kapcsolatokat”.¹⁴

A magánélet magában foglalja a saját választás szerinti személyes életvitelt is a külvilágban („bizonyos mértékig”; lásd lent). Megdöbbentő, ahogyan a Bíróság (egyhangúlag) egy új megközelítést tett magáévá, méghozzá minden magyarázat nélkül és közben arra sem volt tekintettel, hogy ez az új megközelítés egyáltalán kikövetkeztethető-e a *travaux préparatoires* alapján az eredeti jogalkotói szándékból.

A Bíróság munkájának egyik jellegzetessége, hogy szinte szándékosan kerüli a társadalmi jelenségek és vitatott társadalmi fogalmak vizsgálatát. Ehelyett a már fennálló esetjogra támaszkodva inkább csak a saját joggyakorlatára utal vissza („önhivatkozás” – *self-referentialism*, kivéve a nemzetközi jogot, beleértve a *soft* jogot és az államok törvényhozási gyakorlatát, az európai konszenzus megállapítására). A Bíróság és a Bizottság olyan korábbi ügyekre utalt, melyekben az üzleti és a magánjellegű tevékenységek szorosan összekapcsolódtak. Ezek az ügyek telefonbeszélgetésekkel voltak kapcsolatosak; ám annak a ténynek, hogy a telefonbeszélgetések a magánélet védelme alá esnek, már nem sok köze van ahhoz, hogy miért tartoznak az üzleti kapcsolatok vagy az ügyvédi szakmai tevékenységek a magánélet körébe.¹⁵ Íme, az önhivatkozás a logikus érvelés beáldozásával jár.¹⁶

¹⁴ *Niemietz v Germany* (1. lj.) § 29.

¹⁵ A *Chappell*-ügyben (*Chappell v The United Kingdom*, Judgment of 30 March 1989, no. 10461/83) az Anton Piller-végzésben meghatározott helyiséget Chappell úr és társasága birtokolta; Chappell úrnak itt volt az *othona* (kiemelés általam) és ebben az időszakban egyben ez volt a kizárólagos tartózkodási helye is. Az egyéb, hivatkozott ügyekben a fő kérdés az volt, hogy vajon beavatkozást jelentett-e a magánéletbe a telefonos üzleti- és magánbeszélgetések lehallgatása (*Klass and others v Germany*, Judgment of 6 September 1978, no. 5029/71). A Bizottság hivatkozott még az A., B., C. és D. kontra Német Szövetségi Köztársaság ügyben (*A., B., C., D. v Federal Republic of Germany*, Judgment of 13 December 1979, no. 8290/78) plenáris ülésen hozott, elfogadhatatlanságról szóló döntésére. Ez az ügy azonban nem egy ügyvédi iroda jogait érintette, hiszen a kérelmezők, akiknek a 8. cikkben garantált magánülethez való jogának sérelmét vizsgálták, egy ügyvédi irodát telefonon megkereső újságírók voltak.

¹⁶ A Bíróság másik érve a mindennapi tapasztalatból származik: „Mindemellett semmilyen elvi oka nincs annak, hogy a „magánélet” fogalmát miért is kellene úgy értelmezni, mint amely kizárja a szakmai vagy üzleti jellegű tevékenységeket, hiszen végül is az emberek túlnyomó része éppen az aktív korukban tudnak inkább, sőt, akkor tudnak igazán kapcsolatokat kiépíteni a külvilággal.” Ez ugyan

Vajon a bírák, és ami talán még fontosabb: a jogászközösség és a közvélemény számára mitől volt evidens a magánélet fogalmának ilyen radikális mérvű kitágítása? Az önhivatkozási kísérleteinkre jó és rossz okaink is lehetnek. Az önhivatkozás gyakorlata evidens és már fennálló megoldásokat kínál fel. A magánélet fogalmának tisztázása gyakorlatilag olyan értelmezési és definíciós kísérletek sorozata, melyeket evidensnek tekintenek és melyek az Egyezményből vagy a Bíróság joggyakorlatából fakadnak, azzal a mögöttes feltevással, hogy ezek a megfontolások a valóság e szeletének olyan megközelítését fejezik ki, amelyeket illetően a józan ész alapján egyetértés van. Ahogyan azt Richard Posner az amerikai bírakkal kapcsolatban megfogalmazta: „a bírók nem jogász professzorok.”¹⁷

Az (igencsak ingatag) önhivatkozási rendszeren túllépve a társadalmi relácionista megközelítés pszichológiai szempontból meggyőzőbbnek tűnik. Ez az akkori közgondolkodásnak is részét képezte. A népi pszichológiában¹⁸ gyökerező közhelyet végül a társadalompszichológia (és a marxizmus) is igazolta, miszerint: „Az ember lényege nem az egyes személy jellegzetességeinek elvont halmaza. A valóságban az sokkal inkább a társadalmi kapcsolatok összessége.”¹⁹ Ez a keresztény (katolikus) hagyománnyal is egybevág: A *Caritas in Veritate* című enciklikájának 53. bekezdésében XVI. Benedek pápa rámutatott:

„Az ember mint teremtmény szellemi természetű, aki önmagát a személyközi kapcsolatokban valósítja meg. Minél valóságosabban éli meg ezt, annál inkább érik be saját személyes identitása is. Az ember nem másoktól való elkülönülése révén jut el önmaga elfogadásához, hanem akkor, ha másokkal és Istennel kapcsolatba lép.”

A társadalmi relácionizmus tehát vitathatatlanul jogi jellegű „társadalmi/pszichológiai elmélet”.

Az igazságszolgáltatás (Bíróság megközelítése szerinti) legitimitása szempontjából talán még fontosabb, hogy ez az értelmezés egybevágott a tagállamokban elfogadott fogalommal és kapcsolódó gyakorlattal. Egy jogosultság tartalmának meghatározása során fontos szempont, hogy mi az egységes európai megközelítés, azonban igencsak meglepő, hogy a Bíróság erre a konszenzusra hivatkozott, mikor ő maga

mind igaz lehet, azonban a „magánélet” fogalma továbbra sem a társadalmi kapcsolatok kiépítésére való jogosultságot takar, hanem a jogunkat arra, hogy a magánéletünket az állam indokolatlan beavatkozásától mentesen alakíthassuk. Az emberek akkor is ügyvédhez fordulnának, ha az ügyvédi munka és az ügyvédi titok kevésbé lenne védett, bár nyilván más információkat oszтанának meg az ügyvéddel. Ez azonban nem akadályozza annak, hogy valaki ügyvédként kerüljön kapcsolatba más emberekkel, ha egyszer ez jelenti az „önmegvalósítását”. Nincs is annál felemelőbb, mint tényállás-vázlatot felvenni! Az, hogy egy személy a magánéletéből milyen további előnyöket húz (pl. üzleti kapcsolatok kiépítése), hogy nyilván más lapra tartozik. (A dolog különösen a bírák elbocsátásával kapcsolatos ítéletek kapcsán válik problematikusává, lásd Kuris bíró kritikus különvéleményét az *Erményi v Hungary* ügyben, Judgment of 22 November 2016, no 22254/14. (Ez a cikk azonban érthetően nem foglalkozik olyan ügyekkel, amelyekben a szerző, akár közvetve is, részt vett.)

¹⁷ Richard A. POSNER: *How Judges Think* (Harvard: UP Cambridge 2008) 204.

¹⁸ Lásd plato.stanford.edu/entries/folkpsych-theory/#PlaSenFolPsy.

¹⁹ Karl MARX: *Theses on Feuerbach* (No. 6). Lásd marxists.org/archive/marx/works/1845/theses/index.htm.

ismerte el, hogy a magánéletnek vagy a magánélet tiszteletben tartásához fűződő jognak nem alakult ki egységes jogi fogalma a tagállamokban. Ez az Európai Bíróság már említett joggyakorlatából is nyilvánvalóan kiderült.²⁰

Ami meglepő, az az, hogy a Bíróság továbbra is önfejlesztést és önmegvalósítást emleget; igaz, ennek az az előnye, hogy a külső kapcsolatok is a magánélet hatókörébe voltak vonhatók. Ugyanakkor érdemes kiemelni, hogy a korai ügyekben ezek a kapcsolatok elsősorban az érzelmi jelentőségüknél fogva jutottak szerephez (lásd az utalásokat a házasságra vagy a házasságon kívüli személyes [szexuális] kapcsolatokra és egyáltalán, a „társasági élet” hangsúlyozását). Igen nevelésnek hathat az érzelmi fejlődésre történő utalás a *Niemietz*-ügyben, ahol éppen a *jogászai hivatáson belül érvényesülő szakmai titoktartásról* volt szó. Ezen túlmenően a Bizottság azzal korlátozta a magánélet relációs jellegét, hogy a magánéletnek a szűk, közélettel szembehelyezett fogalmára koncentrált.

Az ügy kimenetele ettől függetlenül vitatott volt. Mely általános jogelvből vezethető le a tiszteletben tartáshoz fűződő kötelezettség? Ez ugyanis nem a magánélet mint önfejlesztés fogalmát takarta. Az ügy valami egészen másról szólt: megerősítette az ügyvédi titoktartás kötelezettségét, más szóval az ügyvéd-ügyfél közötti bizalmi kapcsolatot (szakmai titoktartás). A *Niemietz*-elméletet éppen abból a célból fejlesztették ki, hogy alátámasszák ezzel az ügyvédi irodák indokolatlan átkutatásának tilalmát²¹ (itt ugyanis a védelem szintje magasabb, mint más házkutatások esetében). Így közelítette meg a kérdést Stefan Trechsel, az egyhangú döntést hozó Bizottság tagja, amely a 8. cikk megsértését állapította meg, erőteljesen hangsúlyozva azt a tényt, hogy a kérelmező egy ügyvéd volt, azaz egy olyan független szereplője az igazságszolgáltatás rendszerének, akinek a tevékenysége szükségessé

²⁰ Az Európai Közösségek Bírósága az üzlethelyiség átkutatásával kapcsolatos ügyben (*Hoechst v Commission*, Judgment of 21 September 1989, Joined Cases of 46/87 and 227/88, European Court Reports („ECR”) 2859 at 2924) megállapította, hogy a személyi lakásának tiszteletben tartásához fűződő jogosultságot csak annyiban lehet az Európai Közösségek tagállamaiban közös elvnek tekinteni, amennyiben az az érintett magánlakását illeti, ugyanis az üzlethelyiségek megítélése kapcsán a tagállamok között jelentős eltérések tapasztalhatók (az ügyet a *Niemietz*-ítélet (1. lj.) idézi).

²¹ Dean Spielman (a cikk írásakor gyakorló ügyvéd) kezelte így a *Niemietz*-döntést, amivel érezhetően egyetértett. Lásd Dean SPIELMANN: „Le secret professionnel de l’avocat dans la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme. Pourquoi Antigone?” in Georges-Albert DAL (szerk.): *Le secret professionnel de l’avocat et la jurisprudence européenne* (Bruxelles: Larcier 2010) 28–44, *Pourquoi Antigone? Liber Amicorum Edouard Jakhian* (Bruxelles: Bruylant 2010) 439–460. A kevésbé pozitív fogadatra lásd Y. HANGARTNER: „Durchsuchung einer Anwaltskanzlei: Anwendung von Art.8” *Aktuelle Juristische Praxis* 1993/6. 724–725; E. JAKHIAN: „Les perquisitions dans le cabinet d’avocats. Affaire Niemietz c. Allemagne, 16. 12. 1992. Observations” *Journal des Tribunaux* 1993/5707. 65–68; Pierre LAMBERT: „Cour européenne des droits de l’homme. Niemietz c. Allemagne. 16. 12. 1992. Observations. Perquisitions au cabinet d’un avocat et droit au respect de la vie privée, de la correspondance et du domicile” *Revue trimestrielle des droits de l’homme* 1993/4/15. 467–481; Paolo PALLARO: „Inviolabilità del domicilio e corrispondenza e rispetto della vita privata nell’art. 8 della Convenzione europea dei diritti dell’uomo: accessoria o autonomia?” *Rivista internazionale dei diritti dell’uomo* 1998/11/3. Az ügyvédi irodáknak a magánélet tiszteletben tartásának okán járó fokozottabb védelmére lásd a Sallinen és mások kontra Finnország ügyet (*Sallinen and others v Finland*, Judgment of 27 September, no. 50882/99, § 90 et seq.).

teszi a bizalmi viszony megőrzését.²² Az ügyvédi titoktartás távolról sem volt általánosan elfogadott elv az európai jogrendszerekben, azonban a *rule of law* elvén alapuló rendszerekben meggyökeresedett védelmi jogokkal olyan szoros összefüggésben állt, hogy akár a *common law* hagyományának is részét képezhette volna. A Bíróság elsődleges közönségének, így a jogászok és jogász professzorok szemében mindenképpen üdvözlendő fordulatnak tűnt az ügyvédi irodák és az ott található iratanyag házkutatással szembeni védelme. A pozitív fogadtatás tehát erre volt visszavezethető.

Az Egyezmény híresen szűkszavú a büntetőügyek eljárási garanciáinak tekintetében. A Bíróság több okból is azon az állásponton volt, hogy a „tisztes eljárás” fogalma eleve egy holisztikus megközelítést tesz szükségessé (vagyis az ügy összes körülményének mérlegelését), ez pedig azt jelentette, hogy a védelemhez való valamely konkrét jog sérelme csak ritkán járt az Egyezmény megsértésével: nagyon kevés olyan konkrét eljárási és anyagi jogi jogosultság van, amely a gyanúsított védelmét szolgálja.

Amikor Niemietz úr ügyvédi irodáját átkutatták, neki, de még a Bíróságnak is igen nehéznek bizonyult az ügyet az Egyezmény hatálya alá vonni. Az ügy nem is a tisztes eljárásához való jogot érintette, hiszen Niemietz úrral szemben semmilyen eljárás nem volt folyamatban, csupán a házkutatás.²³

A Bizottság a titoktartási igényre támaszkodva az ügyvéd magánélethez való jogra alapozott kérelmét a szakmai titoktartás iránti igényként értelmezte.²⁴ Az ügyvéd-ügyfél viszonyban, az ügyekben a bizalmas ügykezelés ésszerű elvárása miatt a titoktartás védelmet érdemel. Ugyanakkor ebben az időszakban a magánszféra hagyományos értelme talán túlságosan is közel állt a magánélet nemzeti jogokban megszilárdult fogalmához. Ezt vetette el a Bíróság, amikor az önfejlesztés elméletébe beágyazott szociális-magánélet (*social private life*) megközelítése mellett tette le a voksot.²⁵

A Bizottság igyekezett kimutatni, hogy ez egy olyan helyzet, ahol a közélet és a magánélet találkozik; az ilyen esetekről már korábban kimondta, hogy azok bizonyos (nagyon is eltérő) helyzetekben a magánélet tiszteletben tartásának igényét vált-

²² Stefan TRECHSEL: *Human Rights in Criminal Proceedings* (Oxford: Oxford University Press 2006) 200, 557.

²³ Az Alkotmánybíróság kimondta, hogy az 1986. augusztus 8-i házkutatási parancs a jogbiztonság elve szempontjából nem kifogásolható.

²⁴ „A titoktartás ezen elemei különös súllyal esnek latba az ügyvéd saját ügyvédi irodájában végzett tevékenysége tekintetében. Itt az ügyvéd a magánlakás feletti rendelkezési joghoz hasonló jogot gyakorol, a nyilvánosság hozzáférése pedig ki van zárva. A titoktartás e formája az ügyvéd-ügyfél kapcsolat nélkülözhetetlen alapját képezi.” Ez a fordulat nyilvánvalóan az ésszerű várakozás érvrendszerébe tartozik.

²⁵ A Bíróság megállapította, hogy „gyakorlatilag minden szakmai és üzleti tevékenység kisebb vagy nagyobb mértékben magában foglalhat bizalmasan kezelendő elemeket, következésképpen, amennyiben ezt a megközelítést tennénk magunkévá, a viták gyakran arra irányulnának, hogy a titoktartás körében hol húzható meg a határ”. 13710/88, a Bizottság 1991. május 29-i jelentése, DR 58. Ez aztán különös érvelés! A Bíróság semmi kifogásolnivalót nem talál abban a meglátásban, hogy egyes nyilvános megnyilvánulások a magánjellegű kommunikációra is hatással lehetnek, vagyis a közélet és a magánélet egybe is eshet.

ják ki. Ezt a gondolatmenetet a Bíróság is elfogadta és a társadalmi élet szélesebb körére való utalásként is felhasználta: „végül is az emberek túlnyomó része éppen az aktív korokban tudnak inkább, sőt, akkor tudnak igazán kapcsolatokat kiépíteni a külvilággal.” Végül soron a munka világa (üzleti élet) is fontos része a magánéletnek, hiszen a személyes fejlődést szolgálja. „A magánélet tiszteletben tartásához fűződő jognak bizonyos mértékig magában kell foglalnia azt a jogosultságot is, hogy más személyekkel hozzunk létre és ápoljunk kapcsolatokat.”²⁶ Következésképpen az irodában található bizalmas iratokat az ügyvéd önfejlesztés iránti igényéből fakadó, ügyfelekkel kialakítandó emberi kapcsolatai érdekében részesítették védelemben.

3. NEM SZÁNDÉKOLT (?) KÖVETKEZMÉNYEK

Amint megnyílik egy új fogalmi dimenzió, annak alkalmazási köre szinte korlátlanul kitágul. Mert mi is történt pontosan? Ami eleinte a társadalompszichológia egyik legitím alaptétele volt, az a fejlődés egy olyan útját nyitotta meg, mely egyszerre nélkülözte a határozott irányt és előreláthatóságot. A *Niemietz*-ügyben a szociális magánélet még nem volt korlátlan fogalom és csak bizonyos, meghatározatlan mértékben élvezett védelmet. Ám azóta sok szempontból korlátlan fogalommá vált. Legalábbis mintha így vélekedne róla a Bíróság a *Pretty*-ügyben: „A 8. cikk a személyes fejlődéshez való jogot is védi, valamint azt a jogosultságot is, hogy más személyekkel és a külvilággal alakítsunk ki és ápoljunk kapcsolatokat.”²⁷ A „bizonyos mértékig” kitétel nyom nélkül eltűnt.²⁸

A szociális magánélet védelmének magas szintjét kimondó *Pretty*-ügy nem illeszkedett a *Niemietz*-ügy logikájába, mely csupán csökkentett védelmet biztosított arra az esetre, amikor a magánélet kilép a „*being left alone*” privilegizált dimenziójából. A magánélet tiszteletben tartásához fűződő jog későbbi (és azóta folyamatos) kiterjesztése a társadalmi és üzleti kapcsolatokra, valamint a hagyományosnál magasabb szintű védelem garantálása részben a *Niemietz*-döntés gépies alkalmazásából fakadt. 2007-re a Bíróság megerősítette azt is, hogy az üzlethelyiség magánterület, a magánélet tiszteletben tartásához fűződő jogosultság gyakorlásának színtere, még akkor is, ha az nélkülöz minden egyéni, személyes mozzanatot. A Bíróság megállapításait arra a tényre alapozta, hogy korábban kimondta: az üzlethelyiségben és

²⁶ *Niemietz v Germany* (1. lj.).

²⁷ *Pretty v The United Kingdom* (13. lj.), § 61.

²⁸ A fontosabb fordulatok minden további indoklás nélküli megcsonkítására nem csupán a fenti ügyben került sor. Pl. „a nyelvhasználatot az oktatásban szabályozó belga jogszabályok bizonyos aspektusairól” szóló ügyben (*Case „relating to certain aspects of the law on the use of languages in education in Belgium” v Belgium*, Judgment of 23 July 1968, no. 1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 1994/63; 2126/64, § 5) a Bíróság kimondta, hogy „az Egyezmény feltételezi a közösség általános érdekei, valamint az alapvető szabadságok tiszteletben tartása közötti igazságos egyensúly megtalálását, miközben különös jelentőséget tulajdonít az utóbbinak”. A „miközben különös jelentőséget tulajdonít az utóbbinak” fordulat eltűnt és ennek köszönhetően már a mérleg nyelve is másfelé billen. A fordulat eltűnésére lásd pl. *Soering v The United Kingdom*, Judgment of 7 July 1989, no. 14038/88.

a szabadfoglalkozásuk által fenntartott irodában végzett házkutatás beavatkozást jelent az érintett személy magánélet tisztelőben tartásához fűződő jogába, valamint a magánlakás sérthetlenségébe.²⁹ A 8. cikk (magánélet tisztelőben tartásához fűződő jog) alkalmazhatósága egyszerűen a „címen” alapult, anélkül, hogy az üzleti és a magánélet közötti kapcsolat komolyabb elemzésére sor került volna (akár abban a nagyon is általános értelemben, hogy a helyiség használója számára a személyes fejlődést szolgálhatja a társadalmi kapcsolatok létrehozásának lehetővé tételével).³⁰

Végül a magánélet hatályát kiterjesztették a vállalati kérelmezők irodáira is (*Société Colas Est és mások kontra Franciaország*³¹). A magánélet vállalatokra való kiterjesztése minden bizonnyal segíti a vállalatokat abban, hogy dolgozzanak a személyiségükön (és tisztelőben tartsák a méltóságukat, mely a *Pretty*-döntés alapján a magánélet fogalmának alapja), de talán nem pont a vállalati személyiségfejlesztésre gondolt Kant, amikor a felvilágosodás jegyében felvázolta elméletét.

Még a személyes magánélet hagyományosabb terepén is a munkahelyi kapcsolatok, de különösen a szakmai kapcsolatok védelmére irányuló tendencia rajzolódik ki. A *Halford kontra Egyesült Királyság* ügyben a Bíróság ugyan rámutatott arra, hogy „a személyközi interakcióknak van egy olyan köre, mely bár a nyilvánosság előtt zajlik, mégis a »magánélet« részének tekinthetünk” (Peck, § 57), végül a vadászati tilalmat nem találta az Egyezmény 8. cikkébe ütközőnek. A Bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy a vadászat olyan nyilvános tevékenység, mely legfeljebb távoli kapcsolatban áll a kérelmezők személyi autonómiájával – függetlenül attól, hogy nyilvánvalóan élvezettel üzték ezt a tevékenységet és az mind személyes kibontakozásukhoz, mind pedig újabb személyes kapcsolatok kialakításához hozzájárult –, hiszen a személyes kapcsolatokra tett kérelmezői utalások túlzottan általánosak és határozatlanok voltak ahhoz, hogy a vadászati tilalom az Egyezmény 8. cikkében foglalt jogosultságok korlátozásával érjen fel.³² Amikor egyszerűen a sze-

²⁹ *Peev v Bulgaria*, Judgment of 26 July, no. 64209/01, § 51.

³⁰ Ennek ellenére a *Peev*-döntés meggyőző következtetésre jut: a házkutatást a kérelmezőnek egy állami intézmény (törvényszék épülete) területén található irodájában végezték el, házkutatási parancs nélkül. A helyszín analógiájától függetlenül azonban ebben az ügyben a Bíróság nem a *Niemietz*-döntés logikájára alapozott, hanem a titoktartással kapcsolatos ésszerű várakozáshoz nyúlt vissza, mely persze megkerüli a „magánélet mint társadalmi élet”-tel kapcsolatos joggyakorlatával járó nehézségeket. A *Peev*-ügyben a Bíróság a *Halford kontra Egyesült Királyság* döntéséből merített (20605/92. sz., 1997 ítéletek és határozatok tára III, 1016. o., §§ 44 és 45), a rendőrszűrnék a rendőrség épületéből kezdeményezett telefonhívásai is a „magánélet” körébe tartoztak, mivel az érintett ezekkel kapcsolatban „ésszerűen elvárhatta, hogy a magánszférájában [privacy]” mozog. A „*privacy* ésszerű elvárásával” kapcsolatos teszt egyéb ügyekben való használatára lásd *Perry v The United Kingdom*, Judgment of 17 July 2003, no. 63737/00, § 36-43, ECHR 2003-IX; *P. G. and J. H. v The United Kingdom*, Judgment of 19 October 2001, no. 44787/98, § 57, ECHR 2001-IX; *Peck v The United Kingdom*, Judgment of 29 January 2003, no. 44647/98, § 58, ECHR 2003-I; valamint *Von Hannover v Germany*, Judgment of 24 June 2004, no. 59320/00, § 51, ECHR 2004-VI. Ezen a ponton érdemes megemlíteni, hogy miután a Bíróság igen korán visszautasította az ésszerű várakozás megközelítést, itt visszatért egy olyan fogalomhoz, melyet annak idején még eredetileg elvetett.

³¹ *Société Colas Est and others v France*, Judgment of 16 April 2002, no. 37971/97.

³² *Brian Leonard Friend v The United Kingdom és Countryside Alliance and others v The United Kingdom*, Decision as to the admissibility 24 November 2009, nos. 16072/06, 27809/08, § 43.

mélyes együttlétet mások által is látható örömről van szó, a Bírótság vonakodik a társadalmi életben meglátni a magánéleti tényezőt. De attól is vonakodik, hogy proaktív joggyakorlattal támogassa a személyes kapcsolatok útján történő kibontakozást: eddig még sosem alkalmazta a 8. cikket a testi fogyatékkal élőknek a társadalom más tagjaival kialakítandó kapcsolataira, pedig már a nemzetközi jogban is megindult a fogyatékkal élők hatékony védelmét célzó jogfejlődés.³³

Másfelől, ha a szakmai kapcsolatokat érintő korlátozásokról van szó, a Bírótság készen áll a szociális magánélet fogalmának kitágítására is. Elismert szerzők ebben az összefüggésben a magánélet tisztelőben tartásához fűződő jogot a hivatás szabad megválasztásához való jogként, továbbá a nemzeti, valamint az uniós jog keretei közötti szabad munkavégzéshez való jogként definiálják.³⁴ Bizonyos esetekben maga a szociális magánélet szolgál a szakmai tevékenységhez fűződő jog és a (például német alaptörvény által garantált) vállalkozás szabadságának alapjául. A Bírótság megállapította, hogy a szakmához való hozzáférést érintő korlátozások a „magánéletet” érintik (lásd *Sidabras és Džiautas kontra Litvánia*,³⁵ valamint *Bigaeva kontra Görögország*³⁶ [jogi szakvizsga letételének megtagadása idegen állampolgár részére]). Hasonlóképpen, a Bírótság szerint a hivatalból való elmozdítás is a magánélet tisztelőben tartásába ütközik (lásd *Özpınar kontra Törökország*³⁷).

Az államnak az Egyezmény 8. cikkében foglalt jogok hatékony érvényre juttatásával kapcsolatban keletkező tevőleges kötelezettségei tükrében egy izgalmas lehetőség bontakozik ki. A Német Szövetségi Alkotmánybírótság az általa kidolgozott szociális magánélet fogalomra támaszkodva arra a következtetésre jutott, hogy az állam az adópolitika eszközével kell, hogy támogassa az ebbe a körbe tartozó kapcsolatokat:

„Ésszerű keretek között ide sorolhatóak a környezetünkkel fenntartott kapcsolataink, valamint a kulturális életben való részvétel is. * * * Gyermekek és fiatalokúak esetében ide tartoznak a megfelelő a nevelésükhöz és fejlődésükhöz szükséges speciális igények kielégítése is. * * *

Azonban [a vizsgált adószabály] a számszerűsítéssel nem veszi kellően figyelembe, hogy a szülőknek milyen általános kiadásai keletkeznek azzal, hogy lehetővé teszik gyermekeik számára, hogy a társadalom felelős tagjaivá váljanak. Szemben az ITA § 33c (1) bekezdésének 5. mondatával, az alábbi kiadásokat is figyelembe kell venni a költségek körében: egyesületi díjak és más, olyan lehetőségekkel járó kiadások, melyek a gyermekekkel és fiatalokúakkal való találkozásra adnak módot a családi

³³ Természetesen elmondható az is, hogy a Bírótság elé került ügyek egyediek („elszigetelt események”) (*Antoni Mólka v Poland*, Decision as to the admissibility 11 April 20006, no. 56550/00), választásokon való részvétel; *Botta v Italy*, Judgment of 24 February 1998, no. 21439/93 (meghatározott, távoli strandhoz való hozzáférés). Elvben a Bírótság nem zárja ki a 8. cikk alkalmazhatóságát.

³⁴ Christoph GRABENWARTER: *European Convention on Human Rights. Commentary* (München: Beck 2004) 192.

³⁵ *Sidabras and Džiautas v Lithuania*, Judgment of 27 July 2004, nos. 55480/00, 59330/00, § 47, ECHR 2004-VIII.

³⁶ *Bigaeva v Greece*, Judgment of 28 May 2009, no. 26713/05, § 22–25.

³⁷ *Özpınar v Turkey*, Judgment of 19 October 2010, no. 20999/04, § 43–48.

otthonon kívül, modern kommunikációs technológiák tanulása, valamint az azokkal való kísérletezés költségei, kulturális és nyelvi készségek elsajátítása, a szabadidő felelős kialakítása, valamint a szünidő megszervezése.”³⁸

Vajon a mérlegelési szabadság nevében eltérő következtetésre jut a Bíróság? Nehéz volna azt állítani, hogy a kulturális életben való részvétel nem képezi részét a gyermek szociális magánéletének, ahogyan azt az Európa Tanács valamennyi tagállamában is elismerik.

Az *Oleksandr Volkov kontra Ukrajna* ügyben,³⁹ a Legfelsőbb Bíróság egyik tagjának „esküszegés” miatti elmozdításának ügyében számos súlyos eljárási szabálysértés tükrében a felek arra jutottak, hogy a hivatalból való elmozdítás érintette a kérelmező magánéletének tiszteletben tartásához fűződő jogát. Ezzel a Bíróság is egyetértett:

„A felperes bírói pozíciójából való elmozdítása számos más személlyel fenntartott kapcsolatára is kihatással volt, beleértve a szakmai kapcsolatait is. Munkájának elvesztése azonban emellett a felperes »belső köreire« is kihatással volt, hiszen annak kézzel fogható következményei voltak az érintett és családja anyagi jólétére egyaránt.”⁴⁰

Mivel az elbocsátás alapja nem felelt meg a „joggal” szemben támasztott követelményeknek, a beavatkozás nem volt jogszerű.

A Bíróság elrendelte, hogy az alperes állam a lehető leghamarabb helyezze vissza főbírói hivatalába a kérelmezőt. Ezen az alapon akár azt is mondhatnánk, hogy csakis a Legfelsőbb Bíróság szolgálhat egy jogász számára az önmegvalósítás egyetlen üdvös terepéül, különösen, ha egyszer már oda kinevezték.

Ez meglepő következtetés volna, különösen a *Leander kontra Svédország*⁴¹ ügy kapcsán hozott ítélet fényében, melyben a Bíróság kimondta (§ 59), hogy az Egyezmény nem rögzíti a közhivatalokhoz való hozzáférést, mint jogosultságot (lásd egyebek között *Kosiek kontra Németország*⁴²). Ezekben az ügyekben az állami beavatkozás (az információhoz való hozzáférés megtagadása, mely lehetetlené tette a kérelmező számára, hogy a közszférában bizonyos állásokat betöltsön), nem korlátozta a felperest abban, hogy saját belátása szerint alakítsa a magánéletét, pedig (az állam hozzáállása miatt) nem lehetett az, ami szeretett volna lenni. Ezzel pedig el is jutottunk Holmes bíróhoz, aki közismerten azt állította: „senkinek nincs alkotmányos joga arra, hogy rendőr legyen.”⁴³

³⁸ 99 BVerfGE 216 (1998) (kiemelés általam).

³⁹ *Oleksandr Volkov v Ukraine*, Judgment of 9 January 2013, no. 21722/11.

⁴⁰ *Oleksandr Volkov v Ukraine* (39. lj.) § 166. Vajon ez azt jelenti, hogy az elbocsátás, mely szinte mindig negatív pénzügyi következményekkel jár, a 8. cikk alkalmazhatóságát vonja maga után?

⁴¹ *Leander v Sweden* (13. lj.).

⁴² *Kosiek v Germany*, Judgment of 28 August 1986, A Series no 105, § 34–35.

⁴³ *McAtiffe v Mayor of New Bedford*, 155 Mass. 216, 220. (1892).

Túlzás volna azt állítani, hogy az *Oleksandr Volkov*-ügyben kimondottak – Oliver Wendell Holmes meglátásával ellentétben – a legfelsőbb bírói poszthoz való, egyezményben rögzített jogot posztulálnák. Egyszerűen arról volt szó, hogy a Biróság az eset kivételes körülményeire (a perújrafelvétel nehézségeire) tekintettel, az Egyezmény 6. és 8. cikkei sérelme megszüntetésének sürgőssége tükrében a hivatalba való visszahelyezést rendelte el.

Az elégtelen definíciók következményeit vizsgáló jelen dolgozatot talán Holmes bírónak egy másik idézetével illik zárni: „a jog egyik legszerencsétlenebb vonása, hogy bizonyos elgondolásokat olyan fordulatokba betonoz be, melyek hosszú időre elzárják az utat a további elemzések előtt.”⁴⁴

⁴⁴ *Hyde kontra Egyesült Államok*, 225 U.S. 347, 391 (1912) (J. Holmes, különvélemény).